DISQVISITIO INAVGVRALIS MEDICA
NOVVM SISTENS ARGVMENTVM
CONTRA CELEBREM
RVSSAVII
DOCTRINAM
DE
HOMINIS ANIMALITATE
CVLTVRA INGENII
PRAESTANTIORE

QVAM

AVCTORITATE ET CONSENSV

GRATIOSI ORDINIS MEDICORVM

PRO

GRADV DOCTORIS

RITE OBTINENDO

AD D. XIX. MART. MDCCLXXXVII.

H. L. Q. S.

PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI SVBMITTIT

AVCTOR

IOANNES CONRADVS BECKHAVS

LINGA — GVESTPHALVS.

HALAE

TYPIS HENDELIANIS.

VIRO
PERILLVSTRI, SPECTATISSIMO,
IVSTO VOLLRATHO
THEOPHILO MÜLLER
POTENTISSIMI BORVSSORVM REGIS
A CONSILIIS
REDITVVM, RERVM BELLICARVM ATQVE
DOMANIALIVM INTIMIS

FAVTORI ATQVE AVVNCVLO SVO
MAXIMA ANIMI DEVOTIONE AC PIETATE
AD CINERES VSQVE COLENDO

VIRO
EXCELLENTISSIMO, CELEBERRIMO ATQVE
EXPERIENTISSIMO
LEONHARDO LVDOVICO
FINKE
MEDICINAE DOCTORI, IN ACADEMIA LINGENSI
PROFESSORI MEDICINAE ET PHYSICAE
ORDINARIO,
BIBLIOTHECAE PVBLICAE PRAEFECTO,

AFFINI SVO OMNI PIETATE
ET OBSERVANTIA PROSEQVENDO

VIRO

DENIQVE

ILLVSTRI, CONSVLTISSIMO,

FRIDERICO GVILIELMO

BECKHAVS

REGIS BORVSSORVM POTENTISSIMI

A CONSILIIS BELLICIS ET CIVITATIS

LINGENSIS CONSVLI

FRATRI SVO CARISSIMO

STVDIORVM PRIMITIAS SACRAS VVLT

ET OFFERT

AVCTOR.

PROLOGVS.

Legibus academicis ſatisfacturus cum diu mecum cogitarem, quodnam mihi potiſſimum ſumerem argumentum, tantamque rerum medicarum, quas et antiquitas tractavit, et recentiorum vindicavit ſolertia, luxuriam eſſe intelligerem, ut, ſi quid in arte ſupereſſet tironi, aegre me inventurum ſperarem, ſubiit tandem animum meum cogitatio, quae ut novitatis gratia arridebat, ita non prorſus indigna

videbatur coaevorum ingenio. Cum enim recentiorum quorumdam mirabilia illa de ſocietatis hominum dignitate paradoxa ponderarem, in eo non omnem operam me perditurum putavi, ſi parum exactius inquirerem: omnia aegritudinum genera, quae hominem in ſocietatem congreſſum urgent, utrum *ingenii culturae* an *animi* aeque ac *corporis conſtitutioni naturali* iure referamus accepta?

Habes L. B. inſtituti mei rationem; an omnem in partem, ut perorari debebat, cauſſam peroraverim, Tuum erit iudicare, non meum. At ne unum et

al-

alterum eorum, quae ſuper hoc argumento diſſerui, in ſenſum forte alienum incurrat, non tam lectoris inſtituendi gratia, quam in mei potius excuſationem pauca quaedam mihi ſatis erit monuiſſe. Neque enim omnia in univerſum ſeminia, quae humano generi *ſuum* aegritudinis genus parant, a me commemorata profiteor; potiora tamen, quae ad rem probandam ſufficere videbantur; neque in animo mihi fuit vituperare naturam de corporis humani ſtructura, cum ex ſingularum partium minus, at *relative*, perfecta conditione de machinae totius ſtructura, *abſolute* perfecta

vix ſanum ferri poſſit iudicium, niſi miram omnium partium ad certum finem conſpirationem accurate inveſtigaveris. Certum hunc finem altiorem eſſe mentis humanae deſtinationem, quis eſt, cui non praeſagiat animus? ex quo non parum ſolatii percipies, ſi quid Tibi aegritudinis attulerit haec, illa, ad aegrotandum proclivitas, quam animalium praeſtantiſſimo natura prae reliquis addidit.

Si quispiam forte in eo mihi diſſentiat, quod ad hominem incultum haec, illa, adhibuerim, quae ex vulgari opinione praeter naturam ſunt hominis et vi cul-

turae

turae demum adepta; velim equidem, ut bene ſit memor de praeclara illa conditione, qua animal hoc providum, ſagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis et conſilii, quem vocamus hominem, tot animantium genera atque naturas antecellit. Propter ingeneratam enim homini rationem et mentis celeritatem, cum adhuc ſtaret in operum ſuorum primordiis genus humanum, fieri tamen non potuit, quin ſenſus tamquam ſatellites attributi homini ac nuntii rerum plurimarum obſcuras et neceſſarias intelligentias citius, ſerius, enudarent. Haec erat ratio, cur

paullo

paullo altiori loco, quam RVSSAVIO placet, hominem naturalem collocandum ſputarem. Noſtra enim omnis vis in animo et corpore ſita, altera nobis cum deo, altera cum bellua erat communis; quamvis ab illo remota huic propius accederet primaeva gens hominum, animi tamen imperio aeque ac corporis ſervitio magis uti oportuit, ut, quae proxime ſimilis erat, perfecte ſimilem fuiſſe pecoribus, exiſtimare nequeam. Dat. e muſ. d. XVIII. Mart. MDCCLXXXVII.

§. I.

§. I.

Primaevos ſibique ac ſorti ſuae relictos homines aegritudinibus, magna ſaltim ex parte caruiſſe, et ſi quid aegritudinis ſimplicis inciderit, haud aegre inde convaluiſſe ſpontaneo naturae conamine, non valde mirabitur is, qui non neſcit, quantum vitae agreſtis ſimplicitas ad ſanitatis vigorem alacritatemque valeat. Interim, eunte tempore, a priſtina ſimplicitate recedere homines, et morum ingeniique cultura increſcente, pari fere ratione increſcere neceſſitates hominum ac deſideria. Luxuriant otio animi, luxu perditi et in luxum effuſi. Aegritudines nunc frequentiores evadunt et longe graviores; diverſa etiam ratione inter ſe complicantur; vehementior aegritudinis, peioris redditae, actio non parem adverſus ſe ſollicitat vis medicatricis reactionem; propter motuum naturae tarditatem non amplius ſufficit medela ſpontanea. Egent igitur medicina, qui dum vitam ſimplicem agebant, ea *vel*

omnino carere *vel* paucis remediis domeſticis acquieſcere poterant [a]. *Aetas* vero *parentum, peior avis, tulit nos nequiores, mox daturos progeniem vitioſiorem.*

§. II.

Quod cum *bene* intelligerent ſapientiores nonnulli atque eclectici viri, in eam facile, ſed extremam abierunt ſententiam, quae ingenii humani culturam et hominum in ſocietatem congregationem omnium malorum fontem continere, ratione deſtitutorum felicitatem ſuper illam animi, diſciplinis liberalibus innutriti longe eminere, omnium denique artium genera, per collecta omnium ſeculorum omniumque populorum obſervata et legitimum ratiocinandi modum omnibus fere numeris adimpleta, deteſtatione magis quam admiratione digna putat. An adeo mirum, artium omnium praeſtantiſſimae, Medicinae inquam, non abſimilem inferri iniuriam? Novimus enim, in contemtu eam habuiſſe PLATONEM,

NEM,

a) Eleganter, vt ſua ſolet omnia, de hoc argumento diſſeruit cl. FINKE in Exercit. med. de vtili quidem, ſed admodum limitanda medicina populari. Rintel. 1785.

NEM, CATONEM, ARISTOPHANEM, PLINIVM, EVSTATIVM, AGRIPPAM, CARDANVM, ANDRIANVM VALESIVM, PETRARCHAM; horum veſtigiis inſtitiſſe MONTAGNE et MOLIERE; RVSSAVIVM denique inter reliquos omnes iniquiſſimum fuiſſe Medicinae cenſorem. Qui cum ſingulari ingenii acumine ſtatus hominis animalis dignitatem vindicaret b); non pauci inventi ſunt, quibus novitatis gratia nova arrideret ſententia. Agam itaque horum inprimis provinciam, ne argumenta adverſa praeterire videar, quae quidem minus favent infra ferendo meo iudicio. Addam potius hoc et illud, quod animum ſubit, momentum in adverſariorum gratiam, et inde, ſi quid *nimii* ineſt in ſtatus hominis naturalis praeconio, id quidem corrigere,

b) *Si elle* (la nature) *nous a deſtiné à être ſains, j'oſe preſque aſſurer, que l'état de réflexion eſt un état contre nature, et que l'homme, qui médite, eſt un animal depravé,* et alio loco: *la plupart des maladies, qui affligent l'humanité, ſont l'ouvrage de l'homme en ſocieté.* Diſcours ſur l'origine et les fondemens de l'inégalité parmi les hommes.

verum autem illuſtrare et confirmare ſtudebo.

§. III.

Poſteaquam homines ex vitae genere, ab illo brutorum animantium proxime diſtante, in civium ſocietatem erant congreſſi; non ita multo poſt in diverſas ſecedere claſſes, quarum ſingulas incedere ſuum incommodi genus. Inſpicias, quae maxime eminent inter nos, *pauperum* et *divitum claſſem*, *homines*, *qui vitam ſedentariam gerunt*, vel in litteris inſumunt nervorum vires, vel artes ſellularias tractant, corpus curvantes, *clericos* denique et inter eos potiſſimum, qui coniugii exſortes vivunt, et hominem in ciuitate conſtitutum pro vitae generis ac negotiorum varietate a cauſſa leviſſima angi perſpicies et maxime ſollicitari, omnes fortunae viciſſitudines iniqua accipere mente, animum erudiendi et a multis praeconceptis opinionibus liberandi cauſſa corpus infringere, ciborum varietate et coquorum artificiis gulae blandientibus continuo delectari, potibus vero calidis et ſpirituoſis digeſtionis vim imminuere, aërem non ſemper ſatis purum haurire, motum cor-

corporis vel omnino omittere vel ultra modum inſtituere, omnem aëris iniuriam aegre ferre, cum omnibus populis commercium quaerere, undique locorum nova ſibi arceſſere aegritudinum genera, propter nimiam corporis curam vi conſuetudinis atque incongruo exoticorum uſu corpus debilitare, parentum denique vitia luere, nec raro per totam vitam cum aegritudine hereditaria conflictari.

§. IV.

Quamvis igitur ſatis numeroſae ſint cauſſae, et etiam plures enumerari poſſint, quibus effectum eſt, ut homines, plus, minus, culti et a feritate tantiſper remoti, cum agreſti ingenio non parum de vigore corporis naturali perdiderint; minime tamen ad eorum accedo ſententiam, qui huius effati veritatem eo detorquent, ut nobis perſuaderi velint, nihil peius et quod magis repugnaret naturae inſtituto, accidere potuiſſe generi humano, quam animi culturam, qua prae feris et barbaris gentibus adeo longe excellit. *Inprimis* ſimpliciſſimae etiam rationi magis convenit, egregias illas dotes in mente humana reclu-

ſas coli et poliri, quam incultas manere et impolitas. Quodſi verum eſt, de quo neminem dubitaturum, arbitror, artes hominum et ſtudia non niſi ex vita ſociali initium capere potuiſſe ac nutrimentum; abſonum ſane erit, ſtatum hominis extraſocialem pro naturali et felicitati maxime congruo habere, qui nullam permittit virium explicationem, quas ea lege natura homini dedit, ut excolerentur. Animantium brutorum ea eſt conditio, ut ingenii dexteritate, quam ſingulis ſpeciebus natura impertiit, omnia fere, cum adoleverunt, ſimili quadam et conſtante ratione gaudeant; ex quo colligi poteſt, vix maius perfectionis faſtigium in hac rerum natura brutis animantibus eſſe praeſcriptum. Intra hos cancellos non ſubſiſtunt excellentiſſimi animalium, hominis inquam, facultates, ſed ad immenſam adeoque inſignem ſui exaltationem nituntur, ut quovis fere ſeculo praeterlapſo novam ſpeciei dignitatem et auctoritatem acquirant homines. Sufficit mihi, argumentum hoc attigiſſe; quod cum prolixius tum ornatius expoſuit cl. ISELIN c), quem,

c) Ueber die Geſchichte der Menſchheit. p. m. 162 ſeq.

quem, ſi tua intereſſe putaveris, velim ut adeas.

§. V.

Equidem non tam philoſophi, quam medici partes in me ſuſcipiens, id mihi potius inquirendum arbitror: an vita ſocialis ex neceſſaria lege aegritudinis humanae incrementum adiuvet, atque animi virium explicatio et nobilitatio non alia lege potuerit perfici, quam ut in ſanitatis deſtructionem homo arma intenderet? Quodſi domina omnium et regina ratio, ita ſentiente ſapientiſſimo Romanorum conſule d), connixa per ſe et progreſſa longius, *perfecta* ſit virtus; eum, qui perfecta gaudet ingenii cultura, vix arbitror, ita abuti poſſe hac libertate, ut in ſalutis phyſicae corruptionem uſum libertatis convertat. Probe enim diſtinguamus morum in vita ſociali elegantiam ſeu cultum hominis externum e) ab illo interno f). Alter enim alteri nec ſemper nec ubique reſpondet, ne-

 que

d) CICERO Tuſcul. Quaeſt. l. 2.

e) Politur.

f) Aufklærung.

que abutitur homo cultura ingenii, ſed cultu externo. Equidem nón ignoro, cauſſarum, quae in ſocietate efficiunt, ut minus ſit còrporis robur, non paucas eſſe extra nos et poteſtatem noſtram, v. c. variolas malignas, peſtem, febrem putridam, epidemice graſſantes, quae nulli temperiei parcunt; curas animi graves ex doloribus corporis; conditiones aëris ſalubres; animi ex inſortuniorum perpetuitate aegritudinem, ne alia dicam, quae vix et ne vix quidem a nobis amoliri, nec ſemper arceſſere licet. Haec hactenus! Ab altera vero parte non minus recte perſpicio, multa intra nos eſſe ſanitati inimica, plura etiam et multo ſeveriora. Quid obſtat, quo minus fortunae dotibus iuſtum ſtatuamus ac modeſtum pretium, par ſcilicet deſideriis, ne anxie neceſſe ſit concupiſcere quidquam? nam malim equidem tantum de deſideriis demere, quam tantillum addere fortunae. Intra nos eſt primordium corporis ſanum, a parentibus ſanis ſub actu generationis in novum hominem inferendum, quod a podagra, apoplexia, hydrope, phthiſi, caveat, quae mala certiſſime videmus etiam contra omnes contranitentis rationis vivendi vires a patribus in filios tranſire. Victus ratio-

rationem in iuventute velim abſtemiam; nam vinum eſt medicamenti genus; aquam in uſum noſtrum contemperavit natura. Cum pauca carne multum plantarum, paucos ſales, pauca aromata capias; victum in univerſum parciorem, qui melius coquitur, nec ſanguinem inficit, quem blandum deſidero et infantili proxime ſimilem. Longiſſime abſit irritabile illud ingenium, ita maxime tibi periculoſum, ut minime coeptis favet fortuna et acrius illud temperamentum, quod ab iniuriis acceptis non levius, quam tactus organon ab immodico exercitio, dolet. Omnia ſint tibi mediocria cum quadam ad laetitiam inclinatione, tamen ne ulli voluptatum indulgeas, ſic cibo utaris, ut infra naturae deſiderium ſubſiſtas, in venere, ſtudiis, et corporis exercitatione mediocritatem ne attingas quidem, ſomno vero magis indulgeas, quam reſiſtas. Quem ambulatio delectat et naturae ſpectaculum; qui ſtudia amat nullo cum eruditionis deſiderio aut inclareſcendi amore; qui ad omnia ſe facilem gerit neque alia bona conſectatur, quam quae ultra ſe offerunt et fortunae viciſſitudine ſuperiora ſunt, nae ille mentem ſanam cum corpore ſano tuebitur, et conquieſcet de animi cul-

 tu,

tu, quem adeo acerbe dolet triſtis Gallorum philoſophus.

§. VI.

Quo ſatius faciam meis partibus, pondus huic rei addere liceat ex phyſiologia corporis humani ſumtum, quod ab iis fere omnibus praeterviſum miror, qui vitae ſocialis dignitatem hactenus vindicarunt. Inquiras corporis fabricam, nec paucas habebis rationes, in univerſa corporis oeconomia fundatas, quae homini, in ſtatu naturali permanſuro et animalibus proximo, plura, quam ceteris animantibus, aegritudinum genera parant. Vide igitur, ne iniurius ſis in magna illa et graviora commoda, quae ex ſocietate in te redundant, et huic perperam tribuas, quae fabricae corporis ſunt vel morum intemperantiae. Quod cum ſatis mihi dignum videtur, in quo paullo diutius inſiſtam, tum eo facilius excuſatum iri ſpero, quo certiori fiducia ſententiam huic contrariam nuper confirmavit multi nominis vir et in arte ſua facile princeps g).

§. VII.

g) *Beantwortung einer von der Bataviſchen Geſellſchaft zu Rotterdam aufgegebenen Preisfrage von * * **

der

§. VII.

Dictum eſt de ſeminio hominis naturali, quod proclivitatem ad hanc vel illam aegritudinem concipiendam infert, ſicubi potentia nocens analoga acceſſerit. Cum vero ſeminia, quae cum ſanitate conſentiunt, vel unicuique homini vel ſexui ſequiori inhaereant; non incongruum videtur, ſeminia communia a propriis diſcernere et utrumque ſeorſim ſpectare, ut tamen ea nunc omnia mittam, quae cum beſtiis communia intercedunt hominibus.

Sectio

der Arzneykunſt Doctor u. ſ. w. durchaus mit Zuſætzen und Vermehrungen des Verfaſſers bereichert, und mit einigen Anmerkungen teutſch herausgegeben von I. F. M. HERBELL. Cleve und Amſterdam 1786. p. 13. „*In ſo weit der Menſch ein bloſs thieriſches Daſeyn hat, wird er nicht mehr und nicht weniger von Krankheiten oder Gebrechen angegriffen, als das Thier.*„ — — — „*Von dem Augenblick an, daſs ſich die Menſchen in Geſellſchaft zuſammen vereiniget haben, das iſt, daſs ſie angefangen haben, jenes abgeſonderte und wilde Leben zu verlaſſen, ſind ſie einer Menge Krankheiten, die aus der Natur ihrer verænderten Lebensart unmittelbar entſpringen muſten, unterworfen worden.*„ Si nomen auctoris ſuſpicari licet, me quidem coniectura ducit ad magnificum CAMPERI ingenium, quod in Belgio eminet.

SECTIO PRIMA.

SEMINIA NATVRALIA COMMVNIA.

§. VIII.

Eminet inter haec

1) *Inſtinctus hominis naturalis imbecillitas.* Inſtinctus ulteriorem explicationem cum lubenter in medio ponam et iis relinquam, quibus otium, philoſophis; minime tamen a via recta aberrare mihi videar, ſi ea voce comprehendam *virium animalium, corporis pariter ac animi*, ad vitam conſervandam quaeque pro diverſo vitae genere cuivis animalium ſpeciei neceſſaria ſunt, ſuggerenda ex neceſſitate logicomorali determinationem [h]). Inſtinctus animalium naturalis inprimis determinatur *ſenſu* et *appetitu*, quem natura beluis dedit, ut altero conatum haberent ad naturales paſtus capeſſendos, altero ſecernerent peſtifera a ſalutaribus. Ad ſenſum guſtus pertinet

h) Si plura cupis, remitto te ad cl. REIMARI ſatis celebre ſcriptum: *über die Kunſttriebe der Thiere.*

tinet atque olfactus, quod utrumque ſenſationis genus partitas vices habere videtur. Guſtu dignoſcunt animalia plantarum aliorumque ciborum naturam; ea ſola admittunt, quae mediocri uſu ſalubria ſunt; a reliquis naturam alibilem non continentibus, propter amarorem et alias cauſſas, ipſam demum fatuitatem abhorrent. Hinc, quae inter venenatas et noxias herbas incedunt, tantum abeſt ut his laedantur beſtiae, ut eas ne attingant quidem. Immenſam napelli copiam, per alpes lapidoſas creſcentem et maiorem etiam in humilioribus ſubalpinis pratis hellebori albi, armenta intactam relinquunt.

§. IX.

Minime tamen haec nimis ornaſſe oportet. Neque enim ſine exemplo eſt, vel neceſſitate coactas vel imperitia ſeductas beluas noxios ſibi cibos ſumere. Erucae, quae propriam ſibi arborem eligunt, eſurienter eſcas appetentes, proxima quaeque corripiunt. Inſolitam ſibi herbam napellum caprae ſuecicae non ſine pernicie devorant. A ranunculo etiam lanceolato, a cicuta aquatica,

ca, a phellandryo, labem in armenta diffuſam experientia comprobat. Sin adeo facilis brutorum eſt error, quibus ad acriorem guſtum natura maiores in lingua papillas dedit; multo facilior erit hominum, qui in remota ſolitudine aliorum doctrina egent monitisque. Errorem hominum itineraria confirmant, quae ab uſu plantae virginicae in acetario ſumtae et a nucibus moſchatarum ſimilibus in America nautas morbum ſibi intuliſſe ac mortem teſtantur.

§. X.

Cum vero ſerius et tunc demum guſtus inimicam cibi naturam prodat, quando manducatus nocere potuit; in eo non leve deprehendimus naturae proſpicientis veſtigium, quod olfactus guſtui ſubveniat, ſi quando deficiat eius cuſtodia, ut ipſe homo, praedam quidem ſuam non ſagiens, de noxia ceterum atque innoxia ciborum natura olfactus ope ut plurimum certior fiat. Omnes enim natura ducimur, ut cibum putidum, tamquam minus ſalubrem reſpuamus; ex grato cibi odore non facile inſalubrem eſſe coniiciamus naturam, modo ab acidis mineralibus diſcedas, quae vel carent,

rent, vel etiam delectant odore, cum ad hoc venenorum genus a ſe non datum natura non inſtruxerit hominem. Vicina priori utilitati eſt altera, qua vires medicatas olfactus detegit. Multas certe, ut aroma, ſpiritum rectorem, acorem vegetabilem, amarorem, virus, guſtus una cum olfactu et nonnumquam is ſolus percipit; vis enim odorata aliquando ſine ſapore eſt.

§. XI.

Iterum vero ſagacitatis maior erat in brutis neceſſitas, quae cum inſtitutione carent, tum ſibi ipſi ſoli diſcunt ac curant nihil profutura poſteris. Ea dote naturae et praedam eminus detegunt vultures, canes, inſecta, et vires rerum ſibi noxias utilesve unice diſtinguunt. Sedulam miramur paſcentis ovis ſolertiam, qua per paſcua gramina excutit ſibique ſalubriora eligit, et hominis vicem dolemus, quem acetariis, fructibus, melle, herbis aliis, ſibi nocuiſſe conſtat.

§. XII.

Poſſis quidem arguere non ſine veri ſpecie inſtinctum hominis naturalem in ſocie-

cietate demum rationis ac liberae poteſtatis, quam natura nobis conceſſit, exercitio, corruptum atque hebetiorem fuiſſe redditum. Neque is ego ſum, qui omnino diffitear, ſenſum hominis naturalem de eo, quod ſanitatem laedit ac iuvat, fortaſſis multo olim acutiorem fuiſſe, quam vulgo putatur, quod vel ex eo colligi poteſt, cum ipſa rationis cultura non omne potuerit huius ſenſus delere veſtigium. In magnum aegrotantium commodum ſenſus ille naturalis in morbis ſubinde evigilat, quem in fundo animae natura condidiſſe videtur. Si viſcera maximus calor urit, omnes concupiſcimus, plenis ex fonte frigido cyathis haurire aquam; dum cauſſa putredinis nos angit, acidorum uſu mirifice delectamur, de cauſſa putredinis inſcii, et puerum, febre intermittente fere conſumtum, halecis uſu convaleſcere vidit illuſtris, quem mihi praeceptorem habuiſſe contigit, GOLDHAGENIVS. Neve tamen in animum tibi inducas, appetitum hominis naturalem numquam ſine inſidiis eſſe, neve ob caſum ſpecialem, qui exceptionem poſtulare videtur, aſſertum illud generale mittas: animantia bruta quoad inſtinctum naturalem hominibus longe excellere. Quae enim

poſte-

poſterius ſuadent, haec ſunt non leviſſimi ponderis argumenta: a) *Ab animantibus inſtinctui obtemperantibus non raro edoctos fuiſſe homines, ex artis hiſtoria et itinerariis conſtat.* Ea erat humanitatis conditio, ut quo propius ab animantibus et quo remotius diſtaret ab ingenii cultura, eo faciliorem ſe gereret ad mores brutorum contemplandum atque in ſuos recipiendum. Sic venae ſectionem ab Hippopotamo didicerunt, qui aſſidua ſatietate obeſus, ſi PLINIO i) fides habenda eſt, in littus exit, recentes arundinum caeſuras ſpeculatus atque acutiſſima ſtirpe venam quamdam in crure vulnerat, atque ita profluvio ſanguinis morbidum alias corpus exonerat, plaga limo rurſus obducta. Clysmatum uſum eodem auctore monſtraſſe videtur volucris in Aegypto, quae Ibis vocatur, quaeque roſtri aduncitate per eam partem ſe perluit, qua reddi ciborum onera maxime ſalubre eſt. Ex hircis porro, quae eſſet melampodii virtus, quam in regis PROETII filia inſaniente poſtea felici tentaverat eventu, AMYTHAONIVS didiciſſe fertur ME-

LAM-

i) Hiſt. nat. L. 8. c. 26.

LAMPVS. Sic aliud forſan animal incognitum docuit CHIRONEM plantae illius uſum, quae ab inventore ſuo hodiedum Centaureum dicitur, uti MERCVRIVM plantae mercurialis atque Moly vim. Haec utcumque obſcura et partim minus fida ſint, tamen certum eſt atque exploratum, peregrinatores id ſibi ſumere indicium, ut eos fructus ſolos deguſtent, quos ſimias aut aves in cibum recipere videant. b) *Fabrica organorum diverſa inſtinctus animalium excellentiam probabilem reddit.* Natura ipſa inſtituiſſe videtur, ut hominis olfactus eſſet obtuſior, animalia multo eſſent ſagaciora. Quadrupeda pleraque olfactu excellunt; rapacia animalia praedam eminus odorantur; mitia vero et herbivora inter herbas noxias quasque mira cum ſedulitate ſeligunt. Quae vero acriter olfaciunt animalia, in univerſum adiuvari vides *primum* naribus longioribus, v. c. urſum, ſuem, canem odoriſequum, *tum* oſſiculis ſpongioſis evidentioribus, frequentioribus, pulchrius ſtructis, maioribus, mirifice intortis. Cani leporario plura ſunt oſſa et mire gyrata; elegans eorum apparatus deprehenditur in leone, fele, urſo, muſtela, bove, ove, equo, porco, lepore, hyſtrice, cervo, capreolo,

preolo, elephanto. Quae ſi comparaveris ad hominem, ex ſimplici eius et tubuloſa fabrica non difficile intellexeris, cur plerisque beſtiis ſubtilitate huius ſenſus longe inferior ſit [k]. c) *Per ſtructuram corporis animantium mechanicam, motus plurimi ad vitae ſanitatisque praeſidium ſponte quaſi determinantur.* Quid velim, exemplo facilius illuſtratur, quam explicatione intelligitur. Inſpicias avem, dum in arbore conſidet, quam pro cubiculo eligit; nec ſine animi quadam delectatione eam muſculorum inſertionem et partium, quibus affiguntur, mobilitatem animadvertes, quae efficit, ut pedis digiti, quam primum conſederit avis, ramum arboris in omnem partem circumplectantur, et periclitantem tueantur, ne intra dormiendum de arbore decidat. Si ad haec comparaveris manum hominis, commune ſcilicet omnium inſtrumentorum inſtrumentum, quo plurima vitae humanae munera procurare naturae placuit; vix et ne vix quidem operam notaveris manuariam, ad quam muſculorum motum

k) Simplex etiam in torpedine, quod animal aegre movetur et tactum praedae ſuae pigrum exſpectat.

lege neceſſaria natura determinaverit. Accedit organorum, quae motum perficiunt, robur atque agilitas, in brutis animantibus inſigniora. Muſculorum, qui pedem, manum et linguam hominis movent, neſcio quem languorem notamus, ut animi non tantum incitamento, ſed ad motus dexteritatem ac celeritatem expeditam frequenti opus ſit repetitione. d) *Omnem ſtatus corporis interni mutationem et animi huic reſpondentem conatum rectius ſentire videntur bruta animantia.* Vix quidem negari poteſt, aliquam eſſe homini ſenſationem de ſtatu corporis interno, at propter perpetuam mentis humanae activitatem, reflexionem et attentionem interna illa ſenſatio pedetentim obſcurior fit, ut prorſus neſciat, quae in inteſtinis, hepate, liene, ipſo denique cerebro mutationes contingant. Longe aliter ſentio de animantibus, quae ſtatus corporis interni a quacumque cauſſa perturbationem ſatis exacte percipiunt, avium exemplo, quae ſtato quodam tempore ex regione auſtrali in borealem, ex hac in illam migrant cet. Neque igitur abſonum videtur, brutorum animam, ſui ipſius activitate minime detentam, periculi tamen formidine inquietam, propter

mo-

moleſtam minantis mali perceptionem ad quaerendum praeſidium animalia impellere, et motus aliquando concitare in functionum ſuarum ſyſtemate, qui licet ex inſtinctu potius, quam ex conſilio profluere videantur, certiſſimum tamen tutaminis aut levamenti afferendi ſcopum atque efficaciam declarant. His vitae ſanitatisque praeſidiis deſtituti homines in ſocietatem coire debebant, ut incertae vis organicae determinationi experientia et ratione ſuccurrerent.

§. XIII.

2) *Situs hominis erectus.* Natura figuram corporis habilem et aptam ingenio humano dedit. Nam cum ceteras animantes abieciſſet ad paſtum, ſolum hominem erexit ad coelique quaſi cognationis domiciliique priſtini conſpectum excitavit [1]. Sed ex ea ipſa hominis praerogativa facilius naſcuntur morbi inſtrumentarii, organici, brutis animantibus non aeque familiares ac homini; claudicatio, inquam, herniae, prolapſus uteri, vaginae et ani. Quod cum bene intelligerent egregii nonnulli viri, parum abfuit, quin omnem aegritudinum

1) CIC. Legg. c. 9.

numerum paullo quidem altius ex hominis inceſſu repeterent. Hominem ad anevrysmata, palpitationem cordis, hydropem pectoris, inflammationem, phthiſin, varia denique malorum genera ex obſtructis venae portarum ramis oriunda, perpendiculari corporis ſitu procliviorem reddi, imaginatus eſt cl. MOSCATI m).

§. XIV.

3) *Integumenta hominis naturalia, quae vix permittunt, ut ſub quovis coelo inoffenſa valetudine vivat et violentiae externae ſatis reſiſtat.* Dedit natura animantibus praeſidium, quo ſe adverſis ventis pluviae-

m) *Von dem körperlichen weſentlichen Unterſchiede zwiſchen der Struktur der Thiere und der Menſchen. a. d. Ital.* Gött. 1771. Situm hominis erectum tuitus eſt celeberr. MAYER anatomicis, ut ſolet, praeſidiis: *Beſchreibung des ganzen menſchlichen Körpers mit allen wichtigern neuern anatomiſchen Entdeckungen,* u. ſ. w. 1. B. p. 120 — 138. Cl. MOSCATI theoriam redolent, quae ſuper eodem argumento nuper diſſeruit, non ſine dicendi elegantia, Belgarum medicus. (SCHRAGE in: Geneeskundige Jaarbœken. P. I. II.).

pluviaeque opponerent, et quae dorſo pluvias accipiunt, dorſi habent pilos longiores. Homini vero uni reliquit, quod genus integumenti ſibi ſumeret vitae muniis commodum. Equidem non diffiteor, mollitiem, luxum et laſciviam hominum, in vita ſociali ab integumentorum apparatu ſe efferentem, novam attuliſſe potentiam, quae firmo et bene conſtituto corpori non parum noceret. Nec tamen veroſimile eſt, aëris quamcumque iniuriam, temperiem nimis calidam vel frigidam, utriusque ſubitaneam variationem, in ſtatu hominis fero propter teneriorem et magis nudam ſuperficiem corporis absque ullo ſanitatis incommodo tolerari. Homo enim quamvis ex ſua natura hirſutum ſit animal, totum pilis inſperſum in facie etiam, pectore, brachiorum et crurum magna parte, et formoſiſſima puella faciem totam hirſutam habeat; ſunt tamen breves pili et molles, ſi quasdam corporis partes exceperis, et qui copioſiſſimi ſunt in capite et longiſſimi, tum in tota cute cranium operiente, tum in viri facie infra eminens os malae mentique, pectore etiam, ii quidem pectus atque anteriorem corporis faciem, non itidem dorſum ac re-

liquas partes defendunt. Quoties vero id genus pilorum, quod vulgo brevius manet, in homine excreſcit, et parem cum pilis partium vulgo hirſutarum longitudinem induit, tunc homines monſtroſe piloſi et feminae hirſutae ac barbatae in annales referri ſolent, ut admodum fabuloſum ſit, integras huius generis gentes reperiri. Brutis animalibus in regionibus calidis parci ſunt pili, abundant in frigidis. Sed ungues etiam, qui in animalibus locum armorum tenent, nimis debilia forent arma, quae homines beluis hirſutis opponerent, quamvis ungues non aliter ac pili hominum, qui in locis deſertis oberrant, miram ſubinde longitudinem nanciſcantur, niſi ad meliora arma, bacula inquam et arcum, quibus feriſſimas nationes uti ſcimus, natura hominem inſtituiſſet.

§. XV.

4) *Nervorum ſentiendi vis in homine acrior, quam brutis.* Cum guſtus atque olfactus ſenſum animalibus exquiſitiſſimum, tum homini tactum perfectiorem

rem dedit natura, quo certiorem et faciliorem externa indagandi methodum haberet, quam a tenera aetate exercet. Aliis enim ſenſibus certior tactus, ipſorum aberrationes frequentiſſimas corrigit et moderatur. Neque igitur mirum gratiſſimas aeque ac vividiſſimas ex hoc ſenſu percipi affectiones, ut etiam Chinenſes, penicillo in aure rotato, vehementiorem ſibi excitent voluptatem, quam pro tertio a venere et cerere deorum bono habent. Sed haec ipſa tactus nervorum ſenſilitas immodicum ſubinde exercitium parit et moleſtam homini affectionem, quae propius ad dolorem accedit. A leni frictione labiorum, plantae pedis, volae manus, cutis alarum, et in quibusdam hominibus a ſimili frictione tegumentorum, quae coſtis et oſſibus ilium interiacent, vix tolerandus titillationis ſenſus creatur. Neque obſtant communi legi exempla hominum, quorum papillae absque titillationis ſenſu confricantur. Ii enim videntur *aut* minores ea ſede nervos habere *aut* profundius ſitos *aut* cute denſiori et maiori adipis volumine tectos. Cum vero ea ſit titillationis natura, ut organa riſus, diaphragma ſcilicet cum muſculis abdomi-

nalibus in conſenſum trahat, quae ſingula in exſpiratione ſurſum quaſſantur, et dum multae inſpirationes ſibi ſuccedunt, alterne adeo cum ſuis imis coſtis aſcendunt ac deſcendunt, ut in ipſis lateribus manifeſta ſit ſuccuſſio; cum nec remittat inſuperabilis iſte riſus, etiam maxime nolentibus ridere, quam diu contactui non adſueta cutis laceſſitur, cumque funeſta exempla docuerint, vehementiorem titillationem non tantum in epilepſiam n), ſed in ipſam mortem o) abiiſſe; dubitari vix poteſt ſenſilitatem hominis naturalem ſub latitudine ſanitatis contentam multo acriorem eſſe illa brutorum, ideoque hominem ad plura aegritudinum genera, quae magnam et praeternaturalem ſenſilitatem ſequuntur, ex ſua natura proniorem eſſe.

§. XVI.

5) *Hominum fere perennis ad venerem ſtimulus, qui per periodum animalia*

n) G v. SWIETEN Comm. T. III p. 402.

o) KLOEKHOF de morb. anim. p. 53. Mortes ex titillatione JOUBERT du ris p. 131. ROBINSON of the ſpleen. p. 148.

lia urget. Cum omnia fere animalia ad venerem robuſtiora ſint homine p); plerumque tamen certa tempora habent, quibus et mas ad impraegnandum aptiſſimus in concubitum ardet, et femina ſe patientiorem praebet, maremque minus invita exſpectat aut ſequitur, ut etiam ſteriles feminae, teſte de BVFFON, ſuis temporibus absque mare, neſcio qua cupidine ductae, catellos alere velint et ova absque mare pariant. Abundantia paſtus veneris tempora fere ad vernos menſes reſtringit aut ad aeſtivos. Carnivora tamen animalia, et quae hominem ſecuta numquam non ſatis habent dapis, totis annis feminam quaerunt, et quae per totum annum veneri obtemperant, aviculae, eaedem etiam toto anno canunt; ita tamen, ut earumdem ſpecierum feminae, v. c. equae, catellae, extra ſua tempora marem recuſent. En cauſſam polygamiae naturalem in his

p) Magis abundat ſemen equis, aſinis, apris; minus iterum generi canum feliumque; minus avibus, in quibus perexiguum eſt totaque venus celerrima; copioſiſſimum eſt inſectis, cochleis, piſcibus.

his animalibus, quae ab humano genere tota abeſt. Huic enim mas debilior; amor in femina diverſus etiam ab eo, quem ſtimuli cient corporei, et multo maius certae feminae ex memoria et imaginatione deſiderium, neque certum ullum tempus, quo venus minus appetatur; quae omnia efficiunt, ut homo ad polygamiam minus aptus ſit.

§. XVII.

Cum igitur femina poſt conceptionem factam non tantum non recuſet, ſed etiam appetat marem, et hoc deſiderii genus denegari vix poſſit, quin animi ac nervorum vires mirifice conſumantur; quae ex hoc fonte redundant mala, homini fere propria, non difficile perſpicies. A venere enim ſponte etiam, ſed nimis frequenter natura imperata, nervorum vim imminui, atque omnia fere pathematum genera originem ducere, mea nunc non eget demonſtratione. Sed ipſa novi hominis primordia non levem experiuntur, nec ſemper innocentem ab impetu eiaculationis et matris nervo-

nervorum convulſione alterationem, ut mihi perſuaſum ſit, vulgarem circa concubitum gravidarum errorem perfectiſſimae foetus evolutioni magno ſubinde eſſe obſtaculo et partus tempora praecipitare. Nec minoris eſt damnum, quod tenellis infert lactantium venus; cum facile fluorem menſtruum moveat et niſi uberiorem lactis ſecretionem impediat, huic aquoſam inducat et minus ſalubrem naturam propter eximiam vim, quam liquida corporis a quacumque nervorum affectione patiuntur. Quod ſi foecunda fuerit lactantis venus, etiam magis turbatur lactis ſecretio, ut vix inultum ferat natura, ſi lac alumno praebuerit.

§. XVIII.

6) *Longaevitas hominis.* Longaevitas videtur homini naturalis contingere; mors autem caſu accelerari, praeter cauſſam aliquam in fabrica corporis fundatam, quoties homo infra terminum vitae ſubſiſtit, natura praeſcriptum. Homini prae omnibus quadrupedibus molliſſima

liſſima tela celluloſa atque univerſa fabrica tenerior eſt, quae ſolidorum indurationem ideoque cauſſam decrementi, ſenii ac mortis tardiorem reddit, et lentam vitae periodum inducit. Sed haec ipſa hominis praeſtantia, digna, quam ardentiori ſtudio tueamur, plura, ſaltim graviora et diutius protracta vitae humanae incommoda creat. Nam univerſum fere nervorum ſyſtema ut proxime ad vitae terminum accedimus, ita maximum ſibi otium facit a vitae animalis imperio. Cerebrum lento callo indureſcit; antiqua rerum veſtigia amittit; nova non recipit. De deſideriis vix aliud ſentiunt decrepiti, quam proximae neceſſitatis cupidinem, cibi potiſſimum, quae omnium ultima ſupereſt. Ante mortem nulla excrementorum irritatio; ſomnus fere perpetuus. Veneris gaudia dudum effugerunt cum anima partium genitalium ſenſitiva. Aurium officium integre diſperit. Lucis maioris indigentiae per aetatem caecitas ſuccedit *tum* ex amauroſi a calloſa retinae conditione, *tum* a cataracta ex perfecta lentis cryſtallinae opacitate ſuborta. Olfactus et guſtus plenaria abolitio.

Muſcu-

Muſculorum omnium ſumma debilitas. Viſcera velamentis ſuis et vicinis ſaccorum membranis adnaſcuntur; omnes articuli coaleſcunt; deletis alveolis, maxillae os male claudunt, et ipſa vis muſculorum eam levantium ita fracta eſt, ut perpetuo maſticare videantur, dum maxillam ſponte labentem cum dolore attollunt. Dentium etiam defectus vix manducationem permittit et facit, ut, qui gingiva inermi frangitur cibus, male ſubactus et durior deglutiatur. Denique cor ipſum, princeps corporis animalis machina, oneri ſuccumbit, arteriis ſcilicet induratis, quae eius vires dudum ſuperarunt. Scenam claudunt ſphaceli ſeniles, quando omnino cor ſanguinem non poteſt trans vaſorum anguſtias adigere rel.

§. XIX.

7) *Pathemata animi.* Cum bruta amorem venereum, amicitiam ſocialem, pietatem maternam, iras, gaudium, dolorem, metum, praecipuos omnino affectus exprimunt; tum homini et haec communia ſunt, et alia deſtinatio eſt, alii

adeo-

adeoque ſtimuli. Probe tamen perſpicio, quam difficile ſit ea de re quidquam certi definire; cum hactenus non ſatis compertum ſit, quae homines ſemibarbari ratione cupidinis et averſationis cum brutis animantibus communia quaeque diverſa habeant, nec ſatis tuta ſit de affectibus animi, quales in vita ſociali cognitos habemus perſpectosque, ad hominem naturalem concluſio. An ſpem et conſiderationem remoti ac futuri eventus, gloriae inſtinctum et curioſitatem ſive nova diſcendi cupidinem, quibus hominem ab animali differre vides, itidem invenias in homine, ex ſylva et beſtiarum conſuetudine numquam egreſſo? Curioſitatis ſaltim, cuius exigua ſunt apud animalia, et aliqua in cane veſtigia, multo inſigniora ſunt in gentibus barbaris q). Obiecta potiſſimum ſplendida amant, infantium inſtar, et mirum in modum meticuloſae ſunt. A tonitru, concuſſione terrae, cuiuscumque phaenomeni inſolentia, in perturbationes atque exanimationes incidunt, et de daemonum iracundia cogitant, cauſ-

ſam

q) ISELIN l. c. p. 290.

ſam effectibus nexam ignorantes r). Cum igitur naturae fuerit inſtitutum, ut homo ex praeſente cauſſa effectus futuros colligeret, in eos ita extenderet ſpem ſuam, ut praeſentibus praeferret, et gloriae inſtinctu ad omnem vitae civilis virtutem et eius ardua munia ſubeunda incitaretur, is demum ſolus ad perſpicienda univerſi corporei miracula ſupereſſet, ne absque ſpectatore eſſet naturae ſpectaculum; non evincitur quidem, at probabile redditur, barbarorum etiam hominum multo frequentius ſollicitari ad animi pathemata inſtinctum quam belluarum, et ex hac animi ſollicitatione in corde, ſanguinis circulo, nervis, muſculis, univerſo corpore vehementiores oboriri ac violentos motus.

§. XX.

§) Poſtremo memoratu ſane digna eſt ea naturae humanae conditio, quae *aſſueſcendi*

r) HOME Verſuch über die Geſchichte des Menſchen. P. 2. p. 210.

ſcendi facultatem ſibi propriam reddit, non minus in corpore, quam mente hominis collocandam, cuius utrumque principium, diverſum quidem, in unum tamen finem conſentit. Forte hoc mirum tibi videbitur, me numero eorum, quae homines fere ad aegrotandum propria nacti ſunt, non ſatis laudandum illud beneficium accenſere, quo mitiorem faceret natura calamitatis phyſicae iniuriam. Cum enim ex aſſueſcendi facultate ſexcenta impune feruntur, quae minus adſuetis pernicioſa immo lethifera ſunt; tum in omnium actionum exercitio non parum iuvamur conſuetudine, et vires naturae medicatrices neſcio? quam facilitatem agendi nanciſcuntur, quo promtius occaſioni reſiſtere, iniuriam inde illatam corrigere et affectam partem in integrum reſtituere poſſint. Vides igitur, ob quam rationem morbi conſuetudine magis tolerabiles et tractabiles reddantur, venena miteſcant, morbi habituales mitiores et valetudinarii ſaepe praeter opinionem longaevi ſint? Ab altera vero parte ſalubres conſuetudinis effectus non ſemper ſunt abſolute tales, ſed relative; ponunt

enim

vis ſentientis, irritabilis, ſyſtematis denique vaſculoſi affectionem, quae vere praeter naturam eſt, nec tamen adeo gravis, ut vulgo pro morbo habeatur. Quodſi nicotianae fumum, opii, vini, ipſum denique arſenici uſum ex repetita impreſſione latitudo quidem ſanitatis admittit, fieri tamen nequit, ut nervorum principium vitae et ſanitati neceſſario innexum, ab omni parte illaeſum maneat. Vbi ſenſim applicatur materia peccans, mali quidem ſenſus miteſcit, at propter ſenſum mitiorem obdormiunt nervorum vires, quae ſanitatis vigilias agunt, et naturae adverſus ſe impetum non ſollicitant, ſed magis proſternunt, ut in longum protrahantur paſſiones. Brutorum cum ad vitam ſanitatemque propugnandam multo certior ſit atque agilior vis nervorum conſervatricis aeque ac medicatricis directio, characteris morboſi in nervos impreſſionem non facile admittit natura, quin arma in peregrini remotionem intendat,

 et

et vix ac ne vix quidem irritationi repetitae aſſueſcit. Quibus alia iungi poteſt ratio, ob quam aſſueſcendi facultas inimica ſit homini; nam haec eſt nervorum proprietas, ut ſtato quodam tempore facile recurrant, quae iis iam olim contigerunt, mutationes. Hinc gravidarum ad abortiendum diatheſis eadem fere periodo, qua ſemel abortum fecerunt, febris intermittentis acceſſio periodica, motuum ſpaſticorum facilis vel a leviſſima cauſſa reſuſcitatio, rel.

SECTIO

SECTIO ALTERA.

SEMINIA NATVRALIA, SEXVI SEQVIORI PROPRIA.

§. XXI.

9) *Purgatio menſtrua.* Hanc legem *generi humano* ſcriptam eſſe, de eo noſtris quidem temporibus vix quemquam dubitaturum puto. Quamvis enim ARISTOTELES quadrupeda calidi ſanguinis omnia menſtruis intervallis ſanguinem de genitalibus amittere, et veteres aliqui et recentiores ſimiam, vaccam, cervam, equam, canem, balaenam, raiam piſcem, tincam, mulam, lege humana non excepta eſſe ſcripſerint; vero tamen ſimile videtur, ſubcruentum illum fluorem, qui ex pudendis et utero belluarum deſtillat, ubi aeſtu veneris certis temporibus ſtimulantur, purgationem menſtruam ſimulaſſe; vaccae enim ſub veneris tempora

pur-

purgationem ARISTOTELES [s]) et tempore veneris, deficiente mare, eas beſtias ſanguinem amittere VERDVC [t]) notavit. Accedit, quod uterus beſtiarum minime ſpongioſus ſit et aptus dilatationi, neque oſcula in eum pateant ſanguinem admittentia, neque ulli animali, dum placenta de utero detrahitur, ſanguis ea abundantia ſuccedat, qua feminae humanae.

§. XXII.

Porro omni dubitatione exemtum eſt, omnes in univerſum gentes, quam diu corpus idoneum ſit concipiendo et nutriendo foetui, fluxus periodici, rarioris tamen apud barbaras gentes et minus abundantis, incommoda pati. Fuerunt quidem, qui feminas ſub circulo arctico viventes et Braſiliae puellas ab ea neceſſitate vindica-

s) Hiſt. nat. L. VI. c. 18.

t) Uſage des parties I. p. 271.

dicarent, aliqui itinerum ſcriptores; nec tamen levem huius aſſerti veritatis ſuſpicionem movent viciniſſimarum etiam feminarum Orinoki fluminis accolarum conſenſus, Laponum feminis menſes legitimi, de feminis Scytharum iam olim ab HIPPOCRATE et de Samojädis nuper confirmatum menſtruae purgationis negotium. At haec, quae quidem naturae minime repugnat, perfectiſſimae tamen ſanitati non parum obſtaculi adfert, purgationis feminarum neceſſitas novum iterum fontem detegit malorum, quae ſoli homini propria, a belluarum natura aliena videntur. Vt enim de ſymptomatibus illis conticeſcam, quae menſtruis ſuppreſſis ſuperveniunt ex ſanguinis in uterum congeſtione et corruptione, et capitis, pectoris, abdominis inde enata plethora locali, et varia mittam per loca inconſueta eruptionis ſanguinis exempla, ſatis me tibi facturum arbitror, ſi hoc unum adducam, quod tamen graviſſimum eſt; animalia, quae

propter vaſorum longe maiorem, quam in homine, firmitatem non experiuntur ſanguinis menſtrui in uterum nixum, eam ob rem minus, quam mulieres, abortire; haemorrhagias etiam vix umquam pati, nec facile plethorae fore obnoxia, niſi ab homine alienos a ſua natura mores imponi ſibi paterentur.

§. XXIII.

10) *Hymen, humano generi proprius.* Cum omnes alias pudendi particulas bruta animalia cum muliere communes habeant, ſolo carent hymene, membrana ſcilicet circulari in medio perforata, qua vaginae orificium clauditur. Si quaeris rationem, propter quam veteres et numeroſi recentiorum ſcriptores vel nullam huius particulae mentionem fecerint vel eam admittere recuſaverint; bene ſis memor de eius in brutis animantibus abſentia, facili per violentiam externam, aegri-

aegritudinem, in caſta etiam virgine deſtructione, et quod graviſſimum, de minus recte conſtitutis theatris ſub prima anatomes reſtitutae tempora, quibus vix aliae, quam facinoroſae et ſceleratae ferebantur feminae. Soli igitur homini natura concedebat quoddam pudicitiae ſignum, quo inſigne caſtitatis decus virgo tueretur, et ipſe maritus virginis castitatem agnoſceret. Licet enim fieri poſſit, ut laxus et parvus ſit hymen, et prima venus ſubinde absque ſanguine abſolvatur, neque hymen rumpatur; et ſcelerata femina artificio quodam ſanguinem elicere et menſium fluor vaginam laxare poſſit, tamen in univerſum prima venus vix plena obtineri poteſt, quin ſanguinem fundat ſuperior margo partis maioris hymenis lacerata, et inſignem dolorem puellae faciat. Nec tamen ſine ulla aegritudinis organicae culpa, particulam hanc eſſe intelligis, quam natura puellae maxime honorificam dedit, cum et ma-

 rito

rito nocuerit et nimia atque imperforata frequenter in vitio ſit, cur admitti non poſſit et menſes non effluant; ad partum denique expediendum incidi eam oportuerit u).

§. XXIV.

11) *Partus humani labores, quos beſtiae minores experiuntur.* Quamvis enim gentes absque dolore parere, itinerum ſcriptores, fide non ſemper ſatis digni, narraverint, v. c. Nigritas orae aureae, Madagaſcarenſes, Gambianas, Braſilienſes, Indas orientales, indigenas novae Angliae, rel. ſunt tamen, quae ad iſta reſpondeas. *Primum* enim res ita capienda videtur, quod duriores feminae inter barbaras gentes multo quam inter moratas gentes maiorem partem laborum in familia neceſſa-

u) Cuius rei teſtimonium perhibet HALLER. El. Phys. T. VII. p. m. 95.

ceſſariorum ferentes, laborem leviorem contemnant, et veris tantum proximeque ad partum ducentibus auſcultent doloribus, quae recta via eſt ad partum felicem. *Deinde* haec non numquam nimis ornari certum eſt, cum etiam in Islandia non facilius pariant, quam in Dania, neque Kurilorum matres citra dolorem foetum enitantur. Ipſae *demum* beſtiae ſaepe cum difficultate, periculo et funeſto eventu pariunt; in partu laborare et perire vaccas, feles, oves, paſceres canarinos, piſces, ex auctorum teſtimoniis conſtat. Cum vero beſtiae caput in univerſum minus habeant et acutum, quod foetui humano rotundius eſt et maius, et maior, ut ſupra (XV.) demonſtravimus, homini ſit doloris impatientia quam brutis; mulier non tantum absque dolore parere non poteſt, ſed cruciatum etiam graviorem ſentit. An ſitus hominis erectus ad partus humani difficultatem conſentiat, quae erat cl. MOSCATI opinio? Non vide-

videtur. Situs enim corporis erectus ſatis commode permittit, ut caput foetus in mediam aperturam pelvis ſuperiorem deſcendat. Parturientis ad latus dextrum, ſiniſtrum, vel in abdomen inflexio foetus in utero ſitum mutat et partum difficiliorem reddit. Sub greſſu matris horizontali vix alius eſſet foetui ſitus, quam quem notamus in uteri gravidi procidentia, ad facilem partum minime commoda. Conus etiam aquarum propter ſitum corporis erectum proprii ponderis beneficio verſus inferiorem uteri partem impellitur, nec vero ſimile eſt, in ſitu matris horizontali naturam eadem negotii facilitate et conſtantia id eſſe effecturam. Sed haec hactenus, quae nullam, puto, dubitationem relinquunt, an limitationem admittat celeberrimi viri effatum: hominem, dum in vitae animalis ratione permanſiſſet, nec plura nec graviora aegritudinum pericula ſuſtenturum fuiſſe, quam quibus obnoxia ſunt bruta animantia? maxime ſi cogitave-

taveris, a primo temporis articulo, quantumvis deprimenda cenſueris generis humani rudimenta, quo ſe tantiſper conſpicuam praebuerit rationis lux, pari ratione inſtinctus animalis virtutem ſenſim coepiſſe imminui.

VIRO

EXCELLENTISSIMO AC EXPERIENTISSIMO

FRANCISCO PAVLO FREIER,

MEDICINAE DOCTORI

AC

CIVITATIS HAVELBERGENSIS MEDICO.

NEC NON

VENERABILI

VIRO

IOANNI LVDOVICO NIEDT,

PATRI OPTIMO

GRATO ANIMO

HAS STVDIORVM PRIMITIAS

OFFERT.